

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

SZEMLE

KIADJA

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

---

14. évfolyam

1968

6. szám

A KÖVETKEZŐ ÉVFOLYAM ELÉ

B a r a b á s i Rezső

Az 1969-es évfolyam változásokat hoz a Könyvtári Figyelő életében.

Mindenekelőtt jellege változik meg. A tervek szerint terjedelmének mintegy felét hazai szerzők elméleti, elvi-módszertani cikkei, valamint hazai hírek, közlemények töltik meg. Második felében az eddigi - pontosabban az 1968. évi - gyakorlathoz hasonlóan a külföld legértékesebb szakmai tapasztalatait gyűjtjük témák szerint csokorba; közöljük a legújabb fordítások jegyzékét is, hogy megkönnyítsük a szakirodalom iránt érdeklődők munkáját.

A Könyvtári Figyelőnek ez a jellege egyébként nem teljesen új találmány; 1962-1967 közötti évfolyamaiban ilyesfajta helyes törekvések érvényesültek.

Változik megjelenésének gyakorisága is. Rendes körülmények között évente 4 számból áll majd. /Lehetséges, hogy kissé lassabban jut új medrébe, ezért 1969. évi 1. és 2. száma esetleg összevontan jelenik meg./ Évi terjedelme azonban a régi marad, összesen 40 iv.

Irányításában is változás történik: az OKDT és a KMK közös orgánuma lesz, élén szerkesztőbizottság áll. A tervek szerint a szerkesztőbizottság negyedévenként ülésezik és szabja meg a lap tartalmát.

Lehetséges, hogy formáján is változtatunk. Erről azonban a szerkesztőbizottság fog dönteni. Sok érv szól az A/4 lapméret mellett.

Még egy várható változásról tájékoztatjuk olvasóinkat. A Könyvtári Figyelő mellékleteként publikálnánk - kísérleti jelleggel - a szakma válogatott irodalmának referátumait is, negyedévenként maxmálisan 5 iv terjedelemben.

Végezetül szeretném hangsúlyozni, hogy élő, a lehetőségekhez képest aktuális, előremutató, polemikus lapot szeretnénk. Ehhez már most kérjük olvasóink szives segítségét. Várjuk tehát kiegészítő, szükség esetén bíráló leveleiket, véleményüket és javaslataikat. Közérdekű levelekre a szerkesztőség a lapban válaszol.

A SZOVJET OLVASÓ. EGY KONKRÉT SZOCIOLÓGIAI VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI*

BEVEZETÉS

Az ismeretek forrásai között különleges helyet foglal el a könyv. Helyét magának az olvasás folyamatának a sajátossága határozza meg; sajátos párbeszéd ez a szerző és az olvasó között, olyan beszélgetés, amelyet megálithat az olvasó, ha nem ért egy gondolatot vagy költői képet, újból visszatérhet az olvasott szöveghez, időben korlátlanul gondolkozhat rajta, újra átérézheti, átgondolhatja azokat a sorokat, amelyek különösen megtetszettek neki.

1895-ben, nem egészen negyedszázaddal az Októberi Forradalom előtt jelent meg N.A. Rubakin "Étjudü o ruszszkoj csitajuscsej publikke" (Tanulmányok az orosz olvasóközönségről) c. könyve. Ebben a munkájában, amely a társadalom legkülönbözőbb rétegeinek olvasásáról gyűjtött széleskörű anyag elemzésén alapszik, a szerző keserűen jegyzi meg: "Az állandó olvasó, aki a könyvvel szemben bizonyos igényeket támaszt, kivételes jelenség az Orosz Birodalomban..." (i.m. 84. p.).

Ma viszont elmondhatjuk, átfogalmazva Rubakin kijelentését, hogy országunkban az a kivételes jelenség - aki nem olvas.

A szovjet emberek döntő többsége használja a könyvtárakat. A forradalom előtti időszakhoz képest 52-szeresére nőtt könyvtáraink állománya.

---

* Szovetszkij csitatel'. Opüt konkretno-szociologicseszkoje iszszledovanija. (Otv. red. O[gan] Sz[tepanovics] Csubar'jan.) [Izd.] Biblioteka SzSzsZR im. V.I. Lenina, Moszkva. Moszkva, Kniga, 1968. 343 p. (Helyrendi száma a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban 3-3742.) - Az alábbiakban kivonatos fordításban közöljük a könyv bevezetését (Vvedenie, 3-11 p.), majd röviden ismertetjük az egyes tanulmányokat.

Minden szovjet ember rendelkezésére áll a különböző típusu könyvtárak - Közművelődési, műszaki, iskolai, általános tudományos és szakkönyvtárak - hatalmas, szerteágazó hálózata. Ezeket mind közel vittük az olvasók lakó- és munkahelyéhez.

1913-ban Oroszország 13 876 közművelődési könyvtárának kb. 2 millió olvasója volt, 1965-ben pedig a Szovjetunió 127 334 közművelődési könyvtára 83 millió embert szolgál ki, tehát jó negyvenszer annyit.

A könyvünkben feldolgozott anyag elemzése megmutatja, milyen mértékben használják a könyvtárakat a különböző típusú olvasók (százalékszámban a megkérdezett 6682 olvasóhoz viszonyítva). (Lásd a következő oldal táblázatát.)

Az olvasásban nagy szerepet játszik a személyi tulajdonban lévő irodalom. A nép jólétének fejlődésével együtt természetesen növekednek a házi, családi könyvtárak is.

Az olvasók több kategóriájában a magánkönyvtár jellegére is kiterjedt a kérdőíves vizsgálat. (A középiskolásokat és az ipari tanulókat nem kérdeztük meg saját könyvtáruk tartalmáról, mivel ezek a könyvek alapján véve nem az övék, hanem a szüleié.) Az eredmények (a megkérdezettek százalékarányában) így alakultak:

Irodalom	Munkások	Mérnökök, műszakiak	Humán szakos tanárok	Reál szakos tanárok	Egyetemi hallgatók
Szakirodalom	36	61	98	86	53
Társadalmi- politikai mű	23	35	15	46	33
Természettudományi és műszaki ismeretterjesztő mű	22	27	13	65	27
Szépirodalom	62	69	98	73	66
Művészeti könyv	13	26	18	36	40
Kézikönyv, tankönyv	46	66	31	54	57

Könyvet azonban mások magánkönyvtárából is lehet kapni - így az olvasók között az irodalom állandó, nagyon nehezen megfogható és kutatható cseréje jön létre.

MILYEN MÉRTÉKBEN HASZNÁLJÁK A KÜLÖNBÖZŐ TÍPUSU
KÖNYVTÁRAKAT AZ OLVASÓK KÜLÖNBÖZŐ KATEGÓRIÁI

Könyvtártípus	Munkások	Mérnökök, műszakiak	Humán szakos tanárok	Reál szakos tanárok	Egyetemi hallgatók	Középiskolások, ipari tanulók
Általános tudományos; megyei, köztársasági	17	19	27	24	44	-
Szakkönyvtárak:						
műszaki	36	63	-	-	-	-
pedagógusklubban	-	-	28	25	-	-
pedagógus-továbbképző intézetben	-	-	25	26	-	-
Közművelődési könyvtárak:						
városi, járási, községi	61	49	55	48	44	75
szakszervezeti	34	49	-	-	-	-
Iskolai könyvtárak:						
általánosan képző iskolai	-	-	68	71	-	58
iparitanuló - intézeti	-	-	-	-	-	8
főiskolai	-	-	-	-	91	-
Könyvtárba jár	92	94	97	94	92	95
Saját könyvtára van	74	88	98	93	79	92

De még a legáltalánosabb számok is azt mutatják, hogy az olvasás hazánkban elsődrendű szükségletté vált, már olyan emberek számára is, akik azelőtt távol állottak a könyvtől. Az olvasási tevékenység nálunk társadalmi jelleget öltött, hiszen magának a kommunizmust építő társadalomnak gyakorlati érdeke, hogy minden ember intenzíven használja a szakmai tárgyú és az általános művelődést szolgáló könyveket mint személyisége sokoldalú fejlődésének forrásait.

Most, amikor a párt olyan fontosnak tartja a tudományos módszerek elterjesztését az ország gazdasági és kulturális életének minden területén, az ideológiai munkának is tudományos bázisra kell támaszkodnia. Tanulmányoznunk kell tehát a munka minden ágának hatásfokát, külön-külön és egymással való összefüggésükben. Ezeknek az általános feladatoknak a keretében válik szükségessé a könyv szerepének és az olvasók érdeklődésének vizsgálata is. Ezt a problémát – épp az olvasás óriási elterjedése, a könyvek a szovjet társadalom minden rétegébe való behatolása miatt – az egyik legfontosabb szociológiai problémának kell tekintenünk.

Vizsgálatának az ad átfogó jelentőséget, hogy a kultúra óriási fejlődése, a művelődés általános fellendülése korában a különböző társadalmi rétegeknek a könyvhöz való viszonyán keresztül nyomon követhetünk sok lényeges társadalmi folyamatot, beleértve a szellemi és fizikai munka, a város és a falu közötti különbségek fokozatos elmosódását, a különböző nemzeti kulturák kölcsönhatását, az internacionalizmus erősödését, a népek közeledését. Ez mind az általános szociológia érdeklődési körébe vág.

Nem kétséges, hogy az olvasók érdeklődésére vonatkozó adatoknak igen jó hasznát veszi azoknak a gyakorlati dolgozóknak a hatalmas tábora, akik valamilyen formában nevelőmunkával foglalkoznak. Ide tartoznak a középiskolai tanárok, a termelési kollektívák vezetői, az egyetemi és főiskolai tanárok, a párt- és komszomoltitkárok, ide tartoznak mindazok, akik a könyvvel – annak előállításával, terjesztésével, és propagandájával – foglalkoznak, de ugyanugy az ideológiai frontnak azok a munkásai is, akik az információ más eszközeivel gyakorolnak ideológiai nevelőhatást a tömegekre, tehát a sajtó, a rádió, a televízió, a mozi, a színház dolgozói.

Speciálisan könyvtári szempontból azért fontos az olvasóknak és érdeklődésüknek a tanulmányozása, mert éppen ezekre a vizsgálatokra épül a könyvtári munka, mindenekelőtt az olvasás irányítása.

A Lenin Könyvtár könyvtártudományi és bibliográfiai módszertani osztálya, miután kritikus szemmel átvizsgálta az elmúlt évek tapasztalatait és kivá-

logatta belőlük azt, ami a mai helyzetben a legértékesebb és leghasználhatóbb, megkezdte "A szovjet olvasó" téma kidolgozását, azzal a célkitűzéssel, hogy az ország gazdasági és kulturális életében legnagyobb szerepet játszó szociális és szakmai kategóriák olvasási érdeklődését vizsgálja.

Ebben a kötetben a kutatások első szakaszának eredményeit foglaljuk össze. Ennek a munkaszakasznak a programja: az anyaggyűjtés módszerének kidolgozása, a szociális csoportok olvasási képének elemzése, a reál ható tényezők feltárása, a könyvtárak feladatának meghatározása az olvasók igényeinek alakítása és kielégítése terén. Ennek során a könyvtárat természetesen nem saját feladatkörébe zárt intézménynek, hanem az országban folyó ideológiai munka egyik egységének tekintettük.

A könyv szerzői az olvasók néhány speciális csoportját vizsgálták: a munkásokat és mérnököket; a kolhozparasztoikat, a szovhozok dolgozóit és a mezőgazdasági szakembereket, a mezőgazdasági termelés irányítóit; a felső osztályos tanulókat; az egyetemi és főiskolai hallgatókat; a középiskolai tanárokat.

A kutatás első szakaszában a szerzői munkaközösség az olvasás elemzését nem a szabadidő mennyiségének szigorú számbavétele segítségével végezte, habár kétségtelen, hogy ez a tényező döntő mértékben szabályozza az emberi szellem fejlődési lehetőségeit. Néhány adat található erről az egyetemi hallgatók, a tanárok és a falusi lakosok olvasási tevékenységének leírásában.

A naponként olvasásra fordított időmennyiség átlagai, melyeket több, a szabad idő beosztására vonatkozó szociológiai kutatás megállapított, nagyon elgondolkoztatók. Elvégre hány könyvet olvashatunk el életünk aktív éveiben, ha a viszonylag gyors olvasó is két perc alatt olvas el egy oldalt szépirodalmi szövegből is, és az ember naponta csak egy órát szakíthat olvasásra?

De ahogyan az alkotó munkában eltűnik a határ a munkára és az egyéb tevékenységre fordított órák között, s ahogyan a munkájukért lelkesedő emberek nem veszik észre az idő múlását, úgy a könyvhöz szokott ember, akinek örömet szerez a tudományos és a szépirodalom olvasása, több időt talál erre, mint amennyi az időbeosztás szerint jutna, s az alvásra, utazásra, tanulásra, szórakozásra szánt időből is le tud csipni valamit a könyvek számára.

Éppen az olvasás szokásának megrögződése, a könyv iránti igény ki-
fejlődése magyarázza azt a tényt, hogy egyenlő feltételek mellett, azonos munka, elfoglaltság, otthoni megterhelés mellett az emberek egészen különböző

mennyiségü időt fordítanak olvasásra, különböző elmélyedéssel és érdeklődéssel olvasnak.

A könyv iránti magatartásban mutatkozó különbségek lényegesen megnehezítik az olvasás volumenének megállapítását és a kérdés vizsgálatához szükséges kritériumok megfogalmazását. Az olvasás volumenének vizsgálata egyébként is rendkívül nehéz feladat. Az irodalomban nyoma sincs erre vonatkozó kutatásnak, sőt a probléma felvetésének sem.

Az olvasók többsége, akiket arra kértünk, hogy vezessenek olvasónaplót egy félévi olvasmányaikról, visszautasította azt. Pedig lényegében ez lett volna az egyetlen dokumentum, amely számunkra teljes adatokat nyújthatott volna. Tudunk róla, hogy az adott könyvtárból hány könyvet kölcsönzött ki az olvasó, számos esetben azt is tudjuk, hogy az összes könyvtárból, ahová beiratkozott, mit kölcsönzött ki. Majdnem semmi adatunk sincs viszont arról, hogy a megfigyelés időtartama alatt milyen könyveket vásárolt, kapott barátaitól és olvasott el. Nincs adatunk arról sem, hogy milyen mértékben olvas időszaki sajtótermékeket (világos, hogy előfizetni és olvasni egyáltalán nem azonos fogalmak).

A meghatározott időszak alatt elolvasott irodalom mennyisége feltétlenül jellemzi a kialakult olvasási szokásokat, a könyv iránti szükségletet. Nagy jelentősége van az általános és különösen az esztétikai tájékozottság színvonalának megállapításában. Az olvasási lehetőségek szigorú számbavétele, az olvasásra fordítható értékes percekkel való felelősségteljes gazdálkodás azonban a könyvek kiválasztásának minőségét állítja előtérbe. E könyv szerzői ezért mindenekelőtt minőségi szempontból elemezték az olvasás tartalmát.

A szovjet olvasó olvasmányaira nemcsak a könyvtár hat, ezért vállalkozónál, hivatalokban, üzemekben, építkezéseken, iskolákban, főiskolákon, pedagógus-továbbképző intézetekben stb. is folyt anyaggyűjtés. Falun amellett közvetlenül az olvasók lakóhelyén is vizsgálták az olvasás tartalmát.

De ha nem is zárkoztunk munkánkkal a könyvtárak falai közé, mindenekelőtt rájuk támaszkodtunk, hiszen a könyvtárakban - mint olyan intézményekben, melyek teljesen a könyvhöz kapcsolódnak - lehet a legjobban megfigyelni a különböző kategóriájú olvasók tevékenységének jellegzetességeit. Érdekes, hogy N.A. Rubakin a "Tanulmányok az orosz olvasóközönségről" című, fent említett művében azt mondja, azért épp a könyvtári olvasót választotta kutatása fő tárgyának, mert az "az olvasást szükségletének, mégpedig állandó szükségletének érzi". Alább pedig ezt írja: "Miatán éppen ezt az olvasót tettük kutatásunk tárgyává, némi fogalmat alkothatunk az összes többiről is." (L. m. 78. p.)

Vitathatatlan, hogy mivel az olvasó tanulmányozásának első szakaszában lényegében a könyvtárakra támaszkodtunk, általában magasabb mutatószámokat kaptunk, mint ahogyan a könyvtáraktól független anyaggyűjtés esetében várhattuk volna.

A munkában 168 különböző típusú könyvtár vett részt, az OSzSzsZsZK 33 megyéjéből és autonóm köztársaságából, valamint 8 egyéb szövetséges köztársaság (Ukrajna, Belorusszia, Kazahsztán, Azerbajdzsán, Örményország, Kirgizia, Tadzsiszisztán és Lettország) területéről.

Minden vizsgálat egységes rendszer szerint folyt. Az anyaggyűjtés módszerei a konkrét szociológiai kutatások alapformái voltak: a megfigyelés, a kikérdezés (kérdőívek és beszélgetés révén), a dokumentáció elemzése.

Mivel ezeknek a módszereknek már minden lényeges vonatkozását megvilágították az irodalomban, nem kell kitérnünk az egyes eljárások jellemzésére. Csak néhány megjegyzésre szorítokozunk.

A megfigyelésekre kijelölt könyvtárakban automatikusan minden harmadik, ötödik vagy tizedik olvasó kiválasztása útján alakították ki azokat a csoportokat, amelyek tagjainak olvasását néhány hónapig tanulmányozták. A megfigyelések eredményeit - a kölcsönzött irodalomra, a kérések indokaira és az elolvasottak értékelésére vonatkozó feljegyzéseket - külön "olvasói kartotékokban" gyűjtötték; ezek pontos képet adtak arról, hogy mi érdekelte az illető olvasót a vizsgált időszakban. Ezek a kartotékok szolgálták legértékesebb forrásul a kérések indokának, az olvasási érdeklődés és logika fejlődésének, a könyvtárostól kapott tanácsok jellegének és a könyvpropaganda hatékonyságának az elemzéséhez. Igaz, gyakran csak az tükröződött bennük, amit a vizsgált könyvtárból kölcsönöztek az olvasók, nem pedig mindaz, amit ezek alatt a hónapok alatt olvastak; emellett korántsem minden kartoték vezetésénél vettem figyelembe a kitűzött módszer minden követelményét. Így a kép nem teljes - ez az első hiányosság. Az olvasási kartotékok másik hiányossága pedig abban rejlik, hogy az olvasónak a könyvvel kapcsolatos gondolatai, az elolvasottakról adott értékelése csak közvetve, a könyvtáros feljegyzésein keresztül fogalmazódnak meg.

Ebből a szempontból a kérdőív, amelyet maguk az olvasók töltenek ki, nagyobb teljességet és közvetlenséget biztosít, ha a kérdés megfogalmazása arra serkenti a válaszadót, hogy közölje velünk gondolatait. A kérdőíveket azonban gyakran csak a legaktívabb olvasók töltik ki és küldik be, azonkívül az ilyen válaszokban mindig megnyilvánul az olvasóknak az a természetes törekvése, hogy jobbnak mutatkozzanak, mint amilyenek valóban, s hogy oly-

kor valóságnak tüntessék fel azt, amit szeretnének; emellett sok kérdés sztereotíp válaszra készíti őket. Bizonyos mennyiségű ilyen selejt mindig adódik a kérdőíves felmérések során. Viszont a kérdőívek kitöltése már önmagában is az olvasmányok átgondolásával jár, s ez igen lényeges vonása a kérdőíves módszernek, azon nagy értéke mellett, hogy széleskörű anyag gyors és egyidejű összegyűjtésére ad lehetőséget.

Az olvasás jellegének és irányának alaposabb értelmezését nyújtják a kutatásunk során felhasznált olyan dokumentumok, mint az olvasói önéletrajzok és a "Mit olvastam egy év alatt" című olvasókonferenciák anyaga.

Elég kevés olvasói önéletrajzot kaptunk, de ezek is rendkívül érdekes anyagot szolgáltatnak az általánosításokhoz. Az ilyen életrajzok további gyűjtése, amelyet a kutatás következő szakaszaiban végzünk, gazdag adatokat nyújthat a pszichológusok számára az olvasottak felfogásának a folyamatáról.

A beszélgetés módszerét főleg a falusi lakosság kikérdezésénél használtuk fel. A beszélgetés a kutató számára lehetővé teszi, hogy közvetlenül találkozzék az olvasóval, s hogy kérdéseit teljesen érthető formában fogalmazza meg. Igen lényeges, hogy a beszélgetés lehetővé teszi a kutató számára annak a megfigyelését, hogyan reagál az olvasó a kérdésekre; arra is következtetni tud, hogy mennyire megbízhatóak a válaszok.

Az ilyen beszélgetés azonban gyakran feszélyezi az olvasót, bénítja reakcióit. Ahogyan a kérdőívek anyaga szépiíti a tényleges helyzetet, a beszélgetés anyaga általában negatív irányban torzít.

A kérdőívek és beszélgetések eredményeitől némileg különbözik az olvasói kartoték által nyújtott kép. Ez a megfigyelési időszak rövidségével magyarázható; 6-8 hónap alatt az olvasó nem tud annyi irodalmat elolvasni, mint amennyire a kérdőív kitöltése során visszaemlékezik.

Különböző forrásokból származó adataink tehát kölcsönös helyesbítésre szorulnak. Ezért alkalmaztuk jelen kutatásainkban az egymással összefüggő és egymást kiegészítő módszerek együttesét, különböző dokumentációs anyagok elemzését. Ez sokszor lehetőséget ad a kutatóknak arra, hogy összevegyék egymással az adatokat, s így ellenőrizzék feltevéseik és következtetéseik helyességét.

E könyv alapjául 6682 kérdőívnek, 400 olvasói önéletrajznak, 1030 egyéni olvasói kartotéknak és ugyanannyi olvasójellemzésnek, a munkában részt vevő 54 könyvtár összefoglaló tájékoztatójának és 83 olvasókonferenciának az anyaga szolgált.

A számadatokat matematikailag feldolgoztuk, hogy megbízhatóságuk mértékét tisztázzuk.

A százalékszámokat a kutatás logikájától függően kétféleképpen számítottuk ki: az egyes csoportokban megkérdezett személyek számához, illetve az egyes kérdésekre válaszolók számához képest. A tanulmányok szerzői minden esetben jelzik, hogy melyik szempontot alkalmazták.

A megkérdezettek számára vonatkozó adatokat, amelyekből kiindulva százalékosan meghatároztuk, hogy különböző tényezőktől függően hányan olvassák a különböző jellegű irodalmat, a Függeléknek a tanulmányozott olvasócsoportok összetételére vonatkozó táblázatai tartalmazzák.

Az anyag feldolgozásában a cikkek szerzőin kívül a Lenin Könyvtár alábbi munkatársai is részt vettek: Z.V. Zsigalcova, L.G. Morozova, N.M. Taraszova, Sz.V. Franceva, J.Sz. Cserepanova.

A kutatás eredményeit tükröző tanulmányokat B.V. Bank történeti áttekintése vezeti be: "Az olvasók tanulmányozásának története a Szovjetunióban."

Az olvasás jellegéről levont következtetéseket, amelyeket az egyes tanulmányok írói kifejtenek, természetesen nem lehet az adott társadalmi vagy foglalkozási csoport minden olvasójára fenntartás nélkül alkalmazni. De ha kicsi is az összegyűjtött anyag mennyisége, megfigyelhetők benne bizonyos olvasási tendenciák, amelyek sok tekintetben jellemzők napjainkra.

Bár a tanulmányok nem elemzik részletesen a könyvtermelés jelenlegi helyzetét vagy az egyes folyóiratok tartalmát, reméljük, hogy a kiadók és a szerkesztőségek dolgozói hasznos tanulságokat vonnak le belőlük arra nézve, miért népszerűek egyes könyvek és folyóiratok, hogyan lehet javítani a bibliográfiai tájékoztatást, hogyan lehet segíteni az emberek millióit olvasási kulturájuk fejlesztésében.

Az egyes tanulmányok megállapításai nem érdektelenek a termelés és a tanulmányi munka szervezői, az üzemek, iskolák és főiskolák vezetői számára sem.

Kutatásaink anyaga tehát különböző irányú tanulságok levonására nyújt lehetőséget. Tanulságaik azonban elsősorban mégis a könyvtári ellátás megjavítására vonatkoznak. A vizsgálatokban részt vevő könyvtárak dolgozói megállapították, hogy a megfigyelések végzésének és a gyűjtött anyag elemzésének a gyakorlatban is hasznát vették: felismerték az állománygyarapítás hiányosságait, új szempontokat találtak az olvasás irányításához, gyakorlatra tettek szert a kutatómunkában.

A könyv szerzői őszinte hálájukat fejezik ki valamennyi közreműködő könyvtár dolgozóinak. Az ő érdeklődő, alkotó segítségük nélkül ez a könyv nem jöhetett volna létre.

AZ OLVASÓK TANULMÁNYOZÁSÁNAK MŰLTJE A SZOVJETUNÓBAN^x

Az orosz irodalom klasszikusai tették meg Oroszországban az első lépéseket az olvasók tanulmányozása terén. Csernisevszkij 1859-1861-ben statisztikákat készített a Szovremennik előfizetőinek megoszlásáról; Dobroljubov megfigyeléseket végzett és tett közzé az egyszerű emberek olvasásáról. Tolsztoj az 50-es évek végétől kezdve könyveket olvasott fel és kölcsönzött a parasztnak, majd a Jasznaja Poljana c. folyóiratban közzölt program alapján tanítók révén gyűjtött adatokat az egyszerű emberről mint olvasóról.

A jobbágyrendszer elferdése után, a 60-as években országszerte nagy lendülettel indult meg a nép között a felvilágosító munka, s ezzel együtt a parasztnak, munkásoknak, kézműveseknek mint olvasóknak a tanulmányozása. Tanítók segítségével gyűjtött adatokat - beszélgetések, a felnőttek tanfolyamain írott dolgozatok elemzése alapján - Korf arról, milyen könyvekről mi a véleményük a parasztembereknek; ennek alapján állított össze 1883-ban népkönyvtári katalógust a falusi iskolák számára. Különös gonddal dolgozták ki az olvasók megfigyelésének módszereit Alcsevszkaja harkovi női vasárnapi iskolájában. Az ő módszerét alkalmazták Pétervárott, a szmolenszki esti vasárnapi iskolában is; ez az intézmény - amelyben Krupszkaja és sok más harcoss marxista értelmiségi is működött - 1883-tól a forradalomig nagy szerepet játszott a munkásság öntudatosításában. A narodnyik mozgalom terjedése során a vándor könyvtárosok tapasztalatai újabb forrásanyagot szolgáltatottak a népi olvasók vizsgálatához. Módszertani szempontból uttörő munkát végzett A.P. Micsurin, aki az általa alapított falusi iskolában és könyvtárban dolgozva ismerkedett a nép műveltségi színvonalával és igényeivel, majd házról házra járva mindenki elbeszélgetett a könyvekről, olvasásról, és feljegyezte, milyen sajtótermékek találhatók a pa-

^xBANK, B.V.: Iz Isztorij Izucsenija cšitalelja v SzSzsZR. = Szovetszkij cšitalel' 12-28. p. Bibl. 28. p. 74 tétel. - A tanulmány fordítása a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban F 3903 számon található.